

УДК 37.013:159.923

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1-264-273

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS
OF THE PSYCHOLOGICAL AGE OF STUDENTS IN THE
CONTEXT OF LIFE COMPETENCIES OF THE INDIVIDUAL**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІКУ СТУДЕНТІВ В КОНТЕКСТІ
ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ОСОБИСТОСТІ**

Tetyana MALYKHINA,
Candidate of Psychological
Sciences, Associate Professor

t.p.malihina@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0337-6607>

Olga MALYKHINA,
Candidate of Psychological
Sciences, Senior lecturer

moart1902@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-9310-6952>

*Berdiansk State Pedagogical
University,
✉ 4, Schmidt st., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100*

Тетяна МАЛИХІНА,
кандидат психологічних наук,
доцент

Ольга МАЛИХІНА,
кандидат психологічних наук,
старший викладач

*Бердянський державний
педагогічний університет,
✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100*

Original manuscript received: May 26, 2022

Revised manuscript accepted: May 31, 2022

ABSTRACT

The paper presents a theoretical analysis of approaches to defining the concept of «age» as one of the main criteria of mental life and features of its nature and variety of age as a psychological category: chronological, social, biological and psychological. The main criteria for understanding and interpreting psychological age are analyzed. It is noted that psychological age is an important temporal characteristic of a person's life, as it reflects the moment of human perception of the system of relations between the events of his life, and is formed based on his experience of realizing his life at the level of holistic existence. The components of psychological age and its correlation with the chronological age of the individual are established at the conceptual level. It is noted that the psychological age of a person depends on the existing life competencies that are formed throughout life. The essence of life competence and its structure are considered. It is emphasized that it is at the student age that there is an awareness of the uniqueness and irreversibility of time, understanding the finality of its existence, which encourages reflection on the meaning of life and death, time and life prospects, setting new, achievable goals, making plans for the future.

The main attention in the article is paid to the experimental research, which allowed to establish the psychological and pedagogical characteristics of the psychological age of speech therapists in the context of life competencies of the individual. It is determined that in general the difference between chronological and psychological age of speech therapists is insignificant and is within the norm (first-year students have a psychological age less than chronological, in the fourth year these figures are almost the same), this is due to acquisition of life skills. The

difference between the life expectancy of the first and fourth year students was also traced, which confirmed the optimistic view of students on life prospects.

Key words: *age, biological age, chronological age, psychological age, way of life, life competence.*

Вступ. Останнє десятиріччя характеризується політичною та економічною нестабільністю, переоцінкою цінностей, появою нових орієнтирів. Відбуваються суттєві зміни в структурі й психології всього суспільства, а відтак і в самосвідомості особистості, що призводить до змін сприйняття часу, як одного з елементів самосвідомості. Вік людини – один з основних критеріїв її психічного життя й особливостей характеру. Залежно від віку людина по-різному сприймає життєві ситуації. Вік як психологічна категорія служить для позначення часових характеристик індивідуального розвитку. Психологічний вік – важлива часова характеристика життя особистості, оскільки відбиває момент сприйняття людиною системи відношень між подіями її життєвого шляху: послідовність, швидкість їх перебігу та усвідомлення віку: дитинство, юність, старість. Відчуття віку багатомірне і має біологічну, соціальну та психологічну сторони. Сприйняття власного віку багато в чому залежить від душевного стану людини в конкретний момент і наявності чи відсутності психотравмуючої ситуації. Незважаючи на те, що людина як природний організм підпорядковується законам біологічного часу, вирішальна роль у формуванні сприйняття власного віку належить соціальному фактору.

Проблема психологічного віку в масштабі людського життя набула теоретичного обґрунтування в роботах Б. Ананьєва, Є. Белінської, Ш. Бюлер, Л. Виготського, Є. Головахи, П. Жане, Є. Ісаєвої, І. Кона, О. Кроніка, К. Левіна, Є. Некрасової, С. Рубінштейна, В. Слободчикова, Д. Фельдштейна.

На думку відомих українських учених Є. Головахи та О. Кронік [3], поняття «вік» є багатоплановим та включає принаймні чотири підвиди: хронологічний, біологічний, соціальний та психологічний. Автори наголошують, що в кожній з цих вікових категорій відображається певне розуміння часу життя людини «як фізичного об'єкта, як біологічного організму, як члена суспільства, як неповторної психологічної індивідуальності». При цьому дослідники вказують на найменшу теоретичну та методичну розробленість саме таких категорій, як «психологічний вік» та «психологічний час», підкреслюючи те, що «особистість живе не лише в «психологічному полі», а й у «психологічному часі» і поза індивідуальним тимчасовим контекстом не може бути вичерпною та адекватно зрозумілою» [3 : 165].

Вік людини можна описати з погляду різних його характеристик. Абсолютний (календарний, або хронологічний), що виражається кількістю часових одиниць (хвилин, днів, років, тисячоліть) від моменту виникнення об'єкта до моменту його зникнення – кількісне абстрактне поняття, яке позначає тривалість існування об'єкта, його локалізацію у часі. Умовний вік (або вік розвитку) визначається шляхом встановлення місця розташування об'єкта в певному еволюційно-генетичному ряду, процесі розвитку на підставі якихось якісно-кількісних ознак. Встановлення умовного віку є

елементом періодизації, що передбачає вибір не тільки хронологічних одиниць виміру, а й систему відліку й принципів її поділу (дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік, юнацький вік та інше).

Крізь систему індивідуального розвитку вік розглядається як опис процесів росту, розвитку і старіння, у результаті яких формуються індивідуальні вікові особливості та відмінності. Усе це призводить до виділення вікових етапів, періодів, стадій розвитку.

Змістовна характеристика вікових процесів, властивостей і стадій індивідуального життя може бути дана або в системі онтогенезу, суб'єктом якого є організм, або в системі життєвого циклу, суб'єктом якої є середній індивід у єдності його біосоціальних характеристик, або в системі життєвого шляху, суб'єктом якого є особистість. Однак ці системи не є близькими за змістом, бо життєвий шлях особистості включає життєвий цикл індивіда, а це, у свою чергу, – онтогенез. Процеси росту, дозрівання і старіння організму є незалежними від засвоєння, набуття та виконання особистістю певних наборів соціальних ролей, головні психічні процеси і властивості носять інтегративний характер та не піддаються поділу на біологічні й соціальні.

У сучасному науковому дискурсі виокремлюють наступні підвиди: біологічний (функціональний), соціальний (громадянський), психологічний (психічний) [6; 8; 10].

У кожній з цих вікових категорій відображається відповідне їй розуміння часу життя людини як фізичного об'єкта, біологічного організму, члена суспільства, неповторної психологічної індивідуальності.

Першу спробу визначити психологічний вік як наукову категорію здійснив Л. Виготський, розглядаючи його як новий тип будови особистості та діяльності і схарактеризувавши з позицій тих психічних і соціальних змін, які вперше виникають на цьому віковому ступені та які в найголовнішому визначають свідомість дитини, її ставлення до середовища, її зовнішнє і внутрішнє життя, весь хід розвитку в певний період [2].

Розглядаючи психологічний вік крізь призму самосвідомості людини, Є. Головаха, О. Кронік пов'язують його з уявленнями про час, характеризуючи як поняття, похідне від «час», що може бути визначене без розуміння того, про який час іде мова і що виступає одиницею його виміру; міра психологічної реалізації часу життя особистості [3 : 174]. Психологічний вік відмінний від хронологічного, і його реалізованість розуміється людиною у формі особливого переживання свого «внутрішнього стану», «міра психологічного минулого особистості» [3 : 174–175] подібно до того, як хронологічний вік є мірою хронологічного минулого, «інтегральний показник відношень людини до часу свого життя», характеристика людини як індивідуальності.

На думку Є. Головахи та О. Кроніка, феномен психологічного віку формується на основі переживання людиною реалізованості свого життя на рівні цілісного життєвого шляху, тому ставлення особистості до власного життя є важливою умовою пізнання психологічного часу і психологічного віку [3 : 151–152].

Усвідомлення неповторності та незворотності часу, розуміння

кінцевості свого існування з'являється в юнацькому віці, що спонукає до роздумів над сенсом життя і смерті, часовими та життєвими перспективами й цілями [11].

Упродовж юнацького віку (на який здебільшого припадає студентство) відбувається адаптація та уточнення «фантастичного сценарію життя», створеного в підлітковому віці. Зустрічі з реальністю адаптують підліткові фантазії під реалії буття. Ці процеси позбавляють казковості та всемогутності наміряного в попередній віковий період. Однак, стратегічне бачення власного життєвого шляху від цього тільки виграє, захищаючи від розчарувань при неможливості втілення в життя запланованого. Якщо розглядати завдання, які розв'язують юнаки та дівчата в студентські роки в часовій перспективі, то вочевидь, що всі вони лежать у площині теперішнього та майбутнього.

Потреба в активному конструюванні майбутнього через дії в теперішньому притаманна більшості сфер життя студента, носить глобальний характер. Це, на думку О. Белінської [1], О. Зазимко [5], Т. Титаренко [10], І. Стецьків [9] та інших, надає можливість стверджувати, що створення та перша апробація стратегічного реалістичного плану життя є одним із головних завдань студентства. Успішне виконання завдання передбачає часову орієнтацію на актуальний та майбутній час. Дії «тут і тепер» спрямовані на досягнення певного бажаного результату в майбутньому, теперішнє набуває смислу і закладає базу для побудови реальних життєвих ситуацій, спрямованих на перспективу [5].

Конструювання власного життєвого шляху студентством у часовій перспективі суттєво визначається життєвою компетентністю як здатністю розв'язувати життєві проблеми. На думку Т. Єрмакова, життєва компетентність є специфічною здатністю, «яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях життя» [4 : 106].

В. Циба зазначив, що зміст життєвої компетентності особистості визначається осмисленістю свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, сенсу життя і організацією життєвого шляху [4].

Структура життєвої компетентності ґрунтується на структурі здатності особистості, запропонованої Ю. Швалбом, що включає дві підсистеми: психологічна готовність (психологічний стан індивіда) і психологічна оснащеність (наявність необхідних психологічних ресурсів, до яких належить часова перспектива) [12].

Будь-який аналіз життєвого шляху з позиції життєвої компетентності має враховувати принципову багатомірність вікових властивостей та критеріїв їх оцінки: біологічний вік співвідноситься з властивостями організму і його окремих підсистем; соціальний вік – зі становищем індивіда в системі суспільних відносин; психічний вік – з характером сенсомоторної, розумової діяльності; психологічний вік – з реалізацією часу життя особистості.

Психологічні характеристики віку конкретно визначаються історичними умовами, в яких здійснюється розвиток індивіда, характером виховання, особливостями його діяльності й спілкування та впливають

на формування життєвих компетентностей особистості.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці психолого-педагогічних характеристик психологічного віку студентів-логопедів у контексті життєвих компетенцій особистості.

Методи та методики дослідження. Для вирішення поставленої мети було проведено емпіричне дослідження серед студентів спеціальності «Спеціальна освіта» Бердянського державного педагогічного університету в кількості 25 респондентів, яке передбачало визначення співвідношення паспортного, суб'єктивно-психологічного, об'єктивно-психологічного віку та мірою реалізованості в часовій перспективі.

Формальний, тобто паспортний, вік фіксувався за документами. Суб'єктивно-психологічний вік визначався за методикою В. Мухіної [7], об'єктивно-психологічний вік визначали за методикою Є. Головахи О. Кроніка [3].

Для встановлення суб'єктивно-психологічного віку учасникам експерименту пропонувалося уявити, що вони не знають свого справжнього календарного віку, причому невідомо, молодші вони насправді чи старші. Далі пропонувалося, орієнтуючись тільки на внутрішнє відчуття, установити свій вік і відповідати на питання: «Скільки Вам років?» [7].

Для визначення об'єктивно-психологічного віку використовувалася методика «Оцінювання насиченості п'ятирічних інтервалів» [3]. У таблиці з віковими п'ятирічними інтервалами життя людини пропонувалося за десятибальною шкалою оцінити ступінь насиченості кожного п'ятиріччя, починаючи від народження й до передбачуваного закінчення життя. Виходячи з отриманих даних, за спеціальною формулою визначався об'єктивно-психологічний вік. Використовуючи показники цих же таблиць, додатково складався так званий графік життя, тобто відображення його насиченості на різних вікових відрізках минулого, сьогодення й майбутнього.

Психологічний вік буде тим більший, чим менше людина очікує прожити і чим більшою мірою реалізувався її психологічний час. Отриманий психологічний вік людини зіставляється з його календарним віком, що дозволяє зробити такі висновки:

1. Якщо психологічний і календарний віки збігаються, це свідчить про зрілість особистості, адекватність досвіду людини та її життєздатності.

2. Якщо психологічний вік менший від реального, це показник надмірного оптимізму, впевненості людини в тому, що все ще можна встигнути. Плани та очікування розраховані на тривалий період хронологічного часу.

3. Якщо психологічний вік більший за реальний, можна говорити про невиправданий песимізм і рекомендувати людині більше приділяти уваги постановці цілей, формуванню планів на майбутнє.

Очікування тривалості життя визначалося за допомогою опитування. Студентам пропонувалося наступне: «Уявіть подумки все своє життя – минуле, сьогодення, майбутнє. Як ви думаєте, до якого віку ви плануєте дожити? (Дайте більш-менш реалістичну оцінку)».

Після обробки результатів маємо середній показник фактичного віку (ФВ) у студентів-першокурсників склав 17,5 року, суб'єктивно-психологічний вік (СПВ) – 16,3 року, об'єктивно-психологічний вік (ОПВ) – 18,5 року. У студентів четвертого курсу ці показники відповідно склали ФВ 20,4, СПВ 19,8 і ОПВ 19,8 року. Співвідношення наведених показників можна представити наступними нерівностями: 1 курс ФВ > СПВ < ОПВ; 4 курс ФВ > СПВ = ОПВ.

Таблиця 1

Динаміка змін віку у студентів-логопедів (у роках)

n=25

Курс	Вік (роки)		
	Фізичний	Суб'єктивний	Об'єктивний
Перший	17,5	16,3	18,5
Четвертий	20,4	19,8	19,8

Використовуючи одержані результати складався так званий графік життя, тобто відображення насиченості життя на різних вікових відрізках минулого, сьогодення й майбутнього.

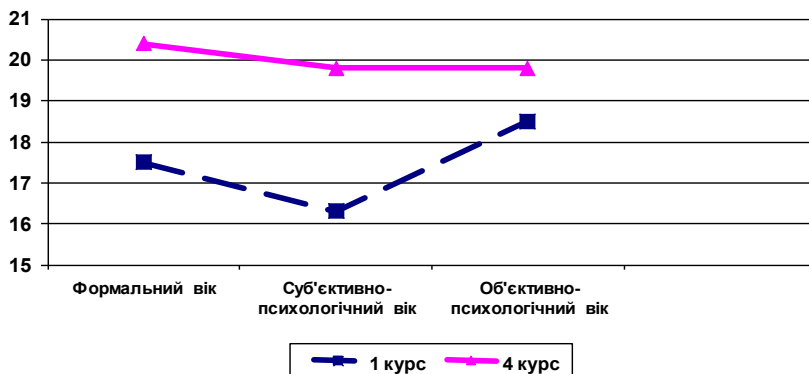

Рис. 1. Динаміка змін віку у студентів-логопедів

Як видно з результатів дослідження, студенти, молодші за своїм хронологічним віком, мають об'єктивно-психологічний вік старший, і на противагу суб'єктивно-психологічний вік набагато менший, що не є нормальним. Такі результати пояснюються одночасно інфантилізмом та песимістичним майбутнім, яким його бачать студенти, а також очікуванням невеликої тривалості життя. На старших курсах результати дослідження знаходяться в межах норми. У цих студентів змінилися погляди на майбутні життєві перспективи та переосмислення ролі минулих подій та їх вплив на теперішнє та майбутнє; також змінилися очікування щодо тривалості життя. Рівність суб'єктивно-психологічного й об'єктивно-психологічного віку, на наш погляд, вказує на певну психологічну акселерацію, що відбулася завдяки

отриманим психологічним знанням під час навчання.

З особами, що виявили неузгодженість між суб'єктивно-психологічним, об'єктивно-психологічним і формальним віком (норма +/- 4 роки), а таких було четверо на першому курсі та двоє на четвертому, слід провести поглиблене дослідження щодо з'ясування причин такого розходження.

Студенти з різко завищеним суб'єктивно-психологічним віком (+9 р.) нерідко описують свій стан як пригнічений, кажуть, що вони «втомилися від життя», «відчувають тягар минулих років», «ім не цікаві розваги, властиві одноліткам».

Така вікова самооцінка, опис самопочуття та об'єктивна оцінка можуть свідчити про депресивний розлад. Можливо, існує зв'язок між відомим фактом росту депресій серед студентів і різким підвищенням вікової самооцінки в студентів. Загальна картина свідчить про те, що в більшості майбутніх логопедів немає великих розходжень між фізіологічним та психологічним віком (суб'єктивним та об'єктивним).

Психологічний вік залежить від того, наскільки тривалим своє життя очікує людина. У таблиці 2 можна прослідити яку тривалість життя передбачають студенти-логопеди.

Таблиця 2

Характеристика очікуваної тривалості життя (у %)

n=25

Курс	Тривалість життя							
	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-95	96-100
Перший (n=13)	7,70	0,00	0,00	30,80	15,40	7,70	15,40	23,00
Четвертий (n=12)	8,33	0,00	0,00	16,66	33,32	8,33	16,66	16,66

Як видно з результатів, більшість студентів як першого, так і четвертого курсів передбачають тривалість життя більш ніж 75 років. Більшість першокурсників визначають тривалість життя приблизно 80 роками, а четвертокурсники – 85 роками. Такий оптимізм пояснюється відповідністю психологічного віку фізичному.

Психологічний вік не є сталим і може бути змінений людиною завдяки переосмисленню ролі минулих подій і їх впливу на теперішнє і майбутнє, перегляду майбутньої життєвої перспективи: зменшений чи збільшений завдяки зміщенню особистісного часового центру в минуле чи майбутнє на основі набутих життєвих компетентностей. Збіг психологічного і хронологічного віку чи трохи зменшений психологічний вік вказують на наявність у людини життєвої перспективи, прагнення до самореалізації, сформованість життєвих компетентностей; значно нижчий показник психологічного віку порівняно з хронологічним – на переживання людиною кризи нереалізованості, а набагато вищий показник психологічного віку – це показник песимістичної і збідненої життєвої перспективи або відсутності будь-яких перспектив у житті людини. Ознакою «психологічного старіння», що веде до втрати інтересу

до самореалізації особистості в майбутньому, є вузька й одностороння перспектива як наслідок несформованості життєвих компетентностей.

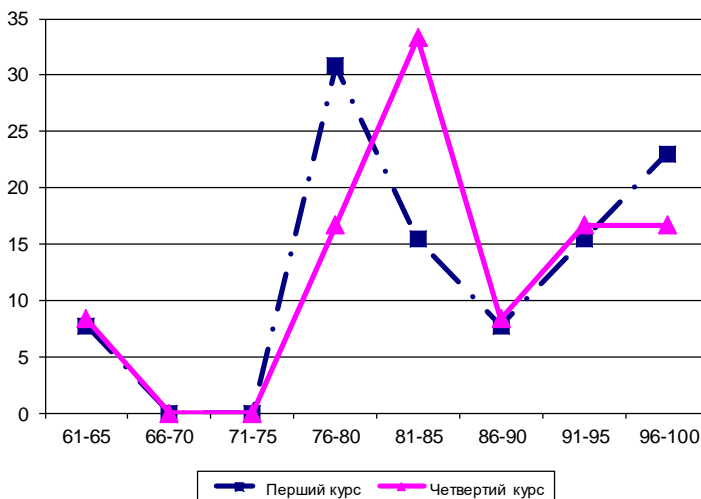

Рис. 2. Очікувана тривалість життя студентів-логопедів

Психологічний вік принципово обернений, а життєві компетентності формуються протягом життя, доцільно повторювати процедуру визначення психологічного віку на різних вікових етапах, що послужить фактором збереження психічного здоров'я людини.

Проведене нами емпіричне дослідження дозволило встановити психолого-педагогічні характеристики психологічного віку студентів-логопедів у контексті життєвих компетенцій особистості. Визначено, що загалом різниця між хронологічним та психологічним віком незначна і знаходиться в межах норми (студенти першого курсу мають психологічний вік менший за хронологічний, на четвертому ж курсі ці цифри майже однакові). Це обумовлено набуттям життєвих компетенцій у процесі професійної підготовки. Простежено різницю і між очікуваною тривалістю життя першого та четвертого курсів, що підтвердило оптимістичний погляд студентів на життєву перспективу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці та апробації психолого-педагогічних заходів щодо формування життєвих компетентностей у часовій перспективі.

Література

1. Белинская Е. Временные аспекты Я – концепции и идентичности. *Мир психологии*. Москва, 1999. №3. С. 138–147.
2. Выготский Л. Проблема возраста. *Собр. соч. в 6 т. Т.4*. Москва : Педагогика, 1984. С. 244–268.

3. Головаха Е., Кроник А. Психологическое время личности. 2-е изд. Москва : Смысл, 2008. 259 с.
4. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Київ : Богдана, 2003. 520 с.
5. Зазимко О. До проблеми особистісного зростання в юнацькому віці. *Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / редакційна рада: М. М. Слюсаревський, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко.* Київ : Міленіум, 2011. Вип. 16 (19). С. 22–30.
6. Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповнене та перероблене. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 138 с.
7. Мухина В. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. Москва: Академия, 2002. 456 с.
8. Паламарчук Л. Психологічний час особистості: спроба теоретичного аналізу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка.* 2008. Вип. 11. С. 165–174.
9. Стецьків І. Проблема часу в теорії життєвого шляху. *Проблема загальної та педагогічної психології.* Київ, 2001. Т. 3. Ч. 7. С. 207–213.
10. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
11. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
12. Швалб Ю. М. Психологічні аспекти компетентісного підходу в освіті. *Реалізація європейського досвіду компетентісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару.* Київ : Педагогічна думка, 2009. С. 105–113.

References

1. Belinskaya, E. (1999). *Vremennye aspekty Ya – koncepcii i identichnosti* [Temporal Aspects of Self-Concepts and Identities], Mir psihologii – The world of psychology, №3, 138–147 [in Russian].
2. Vygotskij, L. (1984). *Problema vozrasta* [Age problem], Sobr. soch. v 6 t. – Collection of works in 6 t. T. 4. Moskva : Pedagogika, 244-268 [in Russian].
3. Golovaha, E. (2008). *Psihologicheskoe vremya lichnosti* [Psychological time of personality]. 2 ed. Moskva : Smysl [in Russian].
4. *Zhittyeva kompetentnist osobistosti: naukovometodichnij posibnik* (2003) [Life of special competence] / za red. L. V. Sohan, I. G. Yermakova, G. M. Nesen, Kiyiv : Bogdana [in Ukrainian].
5. Zazimko, O. (2011). *Do problemy osobistisnogo zrostannya v yunackomu vici* [To the problem of special growth in the youthful country] Naukovi studiyi iz socialnoyi ta politichnoyi psihologiyi : zb. statej – Scientific studies in social and political psychology: coll. articles / redakciyna rada: M. M. Slyusarevskij, V. G. Kremen, S. D. Maksimenko, vip. 16 (19) (pp. 22–30). Kiyiv : Milenium [in Ukrainian].
6. Koval, O. (2013). *Tematichnij slovnik-dovidnik z psihologiyi ta pedagogiki: navchalnij posibnik* [Thematic dictionary-advice of psychology and pedagogy: heading guide]. Vyd. 2-ge, dopovnene ta pereroblene. Ternopil : TNEU [in Ukrainian].
7. Muhina, V. (2002). *Vozrastnaya psihologiya: fenomenologiya razvitiya, detstvo, otrochestvo* [Developmental psychology: developmental phenomenology, childhood, adolescence]. Moskva: Akademiya [in Russian].
8. Palamarchuk, L. (2008). *Psihologichnij chas osobistosti: sprobateoretichnogo analizu* [Psychological hour of specialty: a test of theoretical analysis]. Naukovi zapysky Natcionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya». Seriya: Psihologiya i pedagogika – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series: Psychology and pedagogy, 11, 165–174 [in Ukrainian].

9. Steckiv, I. (2001). *Problema chasu v teorii zhittyevogo shlyahu* [The problem of the hour in the theory of life way]. *Problema zagalnoyi ta pedagogichnoyi psihologii* – The problem of general and pedagogical psychology. Kiyiv, T. 3 (7), 207–213 [in Ukrainian].

10. Titarenko, T. (2003). *Zhittyevij svit osobistosti: u mezhah i za mezhami budennosti* [Life of speciality: at the boundaries and beyond the boundaries of everyday life]. Kiyiv : Libid [in Ukrainian].

11. Turkot, T. (2011). *Pedagogika vishoyi shkoli: navch. posib.* [Pedagogy of the higher school: navch. posib]. Kiyiv : Kondor [in Ukrainian].

12. Shvalb, Yu. M. (2009). *Psihologichni aspekti kompetentnogo pidhodu v osviti* [Psychological aspects of the competent approach in education]. *Realizaciya yevropejskogo dosvidu kompetentnogo pidhodu u vishij shkoli Ukraini: materiali metodologichnogo seminaru* – Implementation of the European experience of the competence approach in the higher school of Ukraine: materials of the methodological seminar. Kiyiv : Pedagogichna dumka, 105–113 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз підходів до визначення поняття «вік» як одного з основних критеріїв психічного життя людини й особливостей її характеру та встановлено різновиди віку як психологічної категорії: хронологічний, соціальний, біологічний та психологічний. Проаналізовано основні критерії розуміння та інтерпретації психологічного віку. Зазначено, що психологічний вік є важливою часовою характеристикою життя особистості, оскільки відбиває момент сприйняття людиною системи відношень між подіями її життєвого шляху та формується на основі переживання нею реалізованості власного життя на рівні цілісного буття. Встановлено на концептуальному рівні складники психологічного віку та співвідношення його із хронологічним віком особистості. Зазначено, що психологічний вік людини залежить від наявних у неї життєвих компетентностей, які формуються протягом усього життя. Розглянуто сутність життєвої компетентності та її структура. Наголошено, що саме в студентському віці відбувається усвідомлення неповторності та незворотності часу, розуміння кінцевості свого існування, що спонукає до роздумів над сенсом життя і смерті, часовими та життєвими перспективами, постановками нових, реально досяжних цілей, формування планів на майбутнє.

Головна увага в статті приділена експериментальному дослідженню, яке дозволило встановити психолого-педагогічні характеристики психологічного віку студентів-логопедів у контексті життєвих компетенцій особистості. Визначено, що загалом різниця між хронологічним та психологічним віком у майбутніх логопедів незначна і знаходиться в межах норми (студенти першого курсу мають психологічний вік менший за хронологічний, на четвертому ж курсі ці цифри майже однакові). Це обумовлено набуттям життєвих компетенцій у процесі професійної підготовки. Простежено різницю і між очікуваною тривалістю життя першого та четвертого курсів, що підтвердило оптимістичний погляд студентів на життєву перспективу.

Ключові слова: вік, біологічний вік, хронологічний вік, психологічний вік, життєвий шлях, життєва компетентність.